

ХЪРБЪРТ УЕЛС
ПОКОЙНИЯТ ГОСПОДИН
ЕЛВШАМ

Превод от английски: Юлия Бучкова-Малева, 1980

chitanka.info

Пиша тази история не защото очаквам някой да повярва в нея, а ако е възможно, да подготвя начина за спасение на следващата жертва. Тази жертва може да има полза от моето нещастие. Моят случай, в това съм убеден, е безнадежден, затова до известна степен аз вече съм готов да застана лице в лице със съдбата си.

Казвам се Едуард Джордж Идън. Роден съм в Трентам, Стафордшър, където баща ми работеше като градинар. Загубих майка си на тригодишна възраст и баща си на пет години и тогава чичо ми, Джордж Идън, ме осинови. Той не бе женен, сам се бе образовал и си бе извоювал известност в Бирмингам като трудолюбив журналист. Той щедро ми предаваше знанията си, разгаряше амбицията ми да успея в света и след своята смърт, която настъпи четири години по-късно, ми остави цялото си богатство — сума от около петстотин лири, — след като всички текущи сметки бяха платени. Тогава бях на осемнайсет години. В своето завещание той ме съветваше да употребя парите за завършване на образованието си. Вече бях избрал медицината за професия и с помощта на неговата щедрост и след смъртта, плюс моя късмет в конкурса за получаване на стипендия, станах студент-медик в университета в Лондон. В момента, когато започна тази история, живеях на улица Университетска 11-А, в малка стая на горния етаж, доста мизерно обзаведена и с течение; от нея се виждаше гърбът на сградата на Шулбред. В тази малка стая живеях и спях едновременно, тъй като се стремях да изцедея до последната капчица шилингите, които притежавах.

Бях се запътил да занеса чифт обувки за поправка в обуварницата на Тотнъм Корт Роуд, когато за първи път срещнах старчето с жълтото лице, с което животът ми така безвъзвратно се преплете. Стоеше на тротоара и подозрително се взираше в номера на вратата тъкмо когато отворих. Очите му — мътни сиви очи, зачервени по края на клепачите — се спряха на лицето ми и той изведнъж се сбръчка от умиление.

— Идвате тъкмо навреме — каза той. — Бях забравил номера на къщата ви. Как сте, господин Идън?

Изненадах се от фамилярното обръщение, защото пръв път го виждах. А и се ядосах, че ме завари с обувките под мишница. Той забеляза, че не проявявам радост.

— Чудите се кой ли бих могъл да бъда? Приятел, бъдете уверен. Виждал съм ви и по-рано, макар вие да не сте ме виждали. Бихме ли могли да поговорим някъде?

Замълчах. Мизерната ми стаичка на горния етаж не беше подходяща за непознати.

— Бихме могли — подхванах аз — да се поразходим по улицата. За съжаление съм възпрепятствуван.

Жестът ми довърши изречението, преди да го изрека докрай.

— Точно така — отвърна той, поглеждайки най-напред нагоре, сетне надолу по пътя. — По улицата? И накъде да тръгнем? — Скришом хвърлих обувките във входа. — Знаете ли какво? — рязко каза той. — Всичко това са празни приказки. Заповядайте с мен на обяд, господин Идън. Аз съм стар човек, много стар, и не мога да обяснявам добре, а глухият ми глас и целият този шум от движението.

Той ме докосна увещаващо с кокалестата си ръка, която леко трепереше.

Не бях тъй възрастен, че да откажа да обядвам с един стар човек. Но в същото време не се и зарадвах кой знае колко на тази внезапна покана.

— По-скоро бих... — захванах да обяснявам.

— Не, аз по-скоро... — каза той, като ме прекъсна по средата. — При това белите ми коси сигурно заслужават известно уважение.

И тъй, склоних и тръгнах с него.

Заведе ме в „Блавицки“; наложи се да вървя така, че да се нагодя към бавните му крачки; а на обяда, какъвто никога досега не бях вкусвал, той отклоняваше насочващите ми въпроси и аз успях да разгледам по-добре как изглежда. Гладко избръснатото му лице беше мършаво и сбръчкано, излинените му устни покриваха чифт изкуствени челюсти, а бялата му коса бе рядка и доста дълга; изглеждаше ми дребен — макар в същност повечето хора да ми изглеждат дребни, — а рамената му бяха криви и сгърбени. Като го наблюдавах, не можех да не забележа, че той също ме разглежда, плъзгайки поглед с любопитна нотка на алчност, от широките ми рамене до почернелите от слънцето ръце и до обсипаното ми с лунички лице.

— А сега — каза той, докато палехме цигари, — трябва да ви кажа за какво се отнася всичко това. Най-напред е нужно да знаете, че

съм стар човек, много стар. — Поспря за малко. — Случи се тъй, че имам пари, които мога всеки момент да завещая, а нямам дете, на което да ги отредя.

Замислих се върху привидните прояви на доверие и реших да бъда нащрек за остатъка от моите петстотин лири. Той продължи да разказва надълго и нашироко за своята самота и трудностите, които имал, за да намери най-удачното предназначение на парите си. — Преценявал съм не един план, мислил съм за благотворителности, институти, стипендии, библиотеки; стигнах до заключение — той впери очи в лицето ми, — че трябва да намеря някой млад човек, амбициозен, с чисти помисли и беден, здрав телесно и духом, и, с една реч, да го направя свой наследник и да му дам всичко, което имам. — А после повтори: — Да му дам всичко, което имам. Така изведнъж той ще бъде изведен от цялата своя тегоба и борба, към която са насочени усилията му, и ще се изкачи към свободата и волността.

Опитах да му покажа, че не проявявам интерес. С прозрачно лицемерие подхвърлих:

— И вие търсите моята помощ, може би моите професионални услуги, за да намерите подобно лице?

Той се усмихна и ме погледна над цигарата си, а мен ме досмеша при това безмълвно разобличаване на моето скромно лукавство.

— Каква кариера би имал този човек! — каза той. — Обзема ме завист, като си помисля как друг човек би пропилял онова, което аз съм натрупал... Естествено налагат се известни условия, известни задължения. Това лице например трябва да приеме моето име. Не може да очакваш нещо, без да дадеш друго в замяна. Затова аз трябва да навляза във всички подробности на неговия живот, преди да го одобря за наследник. Задължително условие е да е здрав. Трябва да знам родословието му, как са умрели родителите и прародителите му, да направя най-задълбочени изследвания върху неговия морал.

Всичко това малко видоизмени поздравленията, които вече мислено отправях към себе си.

— И да разбирам ли — подхвърлих, — че аз...

— Да — отвърна той почти свирепо. — Вие. Тъкмо вие.

Не отговорих нито дума. Въображението ми лудо танцуваше, моят вроден скептицизъм направо се опитваше да го насочи другаде. В

мислите ми не се прокрадваше и капчица благодарност — не знаех нито какво да кажа, нито как да го кажа.

— Но защо точно аз? — попитах най-накрая.

Случайно бил чул за мен от професор Хаслар, каза той, че съм съвършено здрав и благоразумен млад човек, а той желаел, доколкото това било възможно, да остави парите си там, където със сигурност имало здраве и пълна хармония.

Това бе първата ми среща с малкото старче. За своята личност запази пълна тайна; все още не съобщаваше името си и след като отговорих на няколко негови въпроса, той ме остави на входа на „Блавицки“. Забелязах, че извади шепа златни монети от джоба си, когато настъпи моментът на плащането. Неговата настойчивост по отношение на телесното здраве бе твърде странна. В съответствие с една уговорка помежду ни същия ден аз си направих застраховка за живот в „Лойъл Иншурънс Къмпани“ за една крупна сума и през цялата следваща седмица бях изтощително преглеждан от медицинските съветници на тази компания. Но дори и това не го задоволи и той настоя да бъде прегледан от прочутия доктор Хендерсън. За своето решение ми съобщи едва в петъка на седмицата пред Света Троица. Извика ме доста късно вечерта — беше почти девет; бях залегнал над химическите формули за предварителния изпит по специалността. Стоеше в уличката под мъждивата газова лампа, а върху лицето му гротескно се преплитаха сенки. Изглеждаше още по-прегърбен, отколкото на първата ни среща, с хлътнали страни.

Гласът му трепереше от вълнение.

— Всичко е наред, господин Идън — каза той. — Всичко е съвсем, съвсем наред. Тази вечер, точно тази вечер, вие трябва да вечеряте с мен и заедно да отпразнуваме вашето встъпване в наследство. — Прекъсна го лека кашлица. — Няма да чакате дълго — каза той, попивайки устни с кърпата си и сграбчвайки рамото ми със свободната си, кокалеста хищна ръка. — Уверявам ви, няма да е дълго.

Излязохме на улицата и повикахме файтон. Спомням си съвсем ясно всяка подробност от това пътуване, бързото, леко движение, контраста между газта, бензина и електричеството, тълпите хора по улиците, мястото на Риджънт Стрийт, където отидохме, и пищната вечеря, която ни сервираха там. Отначало чувствавах неудобство от погледите, които изискано облеченият келнер хвърляше към грубия ми

костюм, притеснявах се от костилките на маслините, но когато шампанското стопли жилите ми, самоувереността ми се възвърна. Най-напред старчето заговори за себе си. Вече ми бе съобщил името си във файтона — Егбърт Елвшам, големият философ, чието име познавах от ученически години. Стори ми се невероятно, че този мъж, чиято интелигентност толкова отрано ме бе покорила, тази огромна абстракция изведнъж трябва да се реализира в такава немощна, с нищо неотличаваща се фигура. Осмелявам се да кажа, че всеки млад човек, попаднал внезапно сред знаменитости, е почувствувал нещо подобно на моето разочарование. Той ми разказа за бъдещето, което скоро щеше да пресуши без друго почти безводните поточета на неговия живот, за къщите, за авторските права, за капиталите; никога не бях си представял, че философите са толкова богати. Гледаше ме как ям и пия с някаква завист.

— Каква способност за живот притежавате! — каза той. После, с въздишка, бих помислил даже — с въздишка на облекчение, добави: — Няма да е за дълго.

— Знаете ли — казах аз, а главата ми вече бе замаяна от шампанското, — моето бъдеще, навярно, ще бъде доста привлекателно благодарение на вас. Сега ще имам честта да нося вашето име. Но вие имате минало. Такова минало, каквото струва цялото ми бъдеще.

Той поклати глава и се усмихна, докато аз тъжно съзнавах лицемерното си възхищение.

— Вашето бъдеще... — каза той — действително ли бихте заменили? — Келнерът пристигна с десертните напитки. — Вие, разбира се, нямате нищо против да носите името ми, положението ми, но наистина ли доброволно бихте взели и годините ми?

— Заедно с вашите постижения — отвърнах галантно аз.

Той отново се усмихна.

— Kümme^[1], и в двете чаши — обърна се той към келнера и захвана да разтваря малко книжно пакетче, което извади от джоба си. — Този час — рече той, — часът след вечеря, е часът на малките неща. Тук се намира една нищожна част от моята непубликувана мъдрост. — Отвори пакетчето с треперещите си жълти пръсти и показа някакъв възрозов прах върху хартията. — Това тук — каза той; — е, хайде отгатнете какво е това. Само една малка щипка от този прах в ликьора

Kümmel и ето ви Himmel^[2]. — Големите му сивкави очи наблюдаваха моите с неразгадаем интерес.

За мен беше доста изненадващо да видя този прочут учител като маниак на тема питиета. Въпреки това се престорих, че живо се интересувам от малката му слабост, защото без друго бях достатъчно пийнал за едно такова дребно подлизурство.

Той раздели праха по равно в малките чашки и като стана изведнъж с някакво странно и неочаквано достойнство, протегна ръка. Аз направих същото и чашите иззвънтяха.

— Да пием за бързия успех — каза той и вдигна чаша до устните си.

— Не точно тъй — припряно изрекох аз. — Не точно тъй.

Той поспря, задържал питието до брадичката си, а очите му блестяха срещу моите.

— Да пием за дълголетието — казах аз.

Той се поколеба.

— За дълголетието — каза той с внезапен изблик на смях, подобен на кучешки лай, и с приковани един в друг погледи, ние вдигнахме чаши. Очите му гледаха право в моите и докато пресушавах течността, усетих неизпитано дотогава чувство. Първият допир с питието тласна мозъка ми към някакъв бесен ураган; някой като че разбърка веществото в черепа ми, а ушите ми зашумяха, сякаш кипеше вода. Не забелязах вкуса в устата си, нито аромата, който изпълни гърлото ми; видях само сивата напрегнатост на неговия взор, който ме изгаряше. Вълнението, душевното объркване, шумът и въртенето вътре в главата ми сякаш продължиха безкрайно. Странни, неясни впечатления за полузабравени неща танцуваха и изчезваха на ръба на съзнанието ми. Накрая той наруши магията. С внезапна, дълго задържана въздишка остави чаша на масата.

— И тъй? — попита той.

— Превъзходно — казах аз, макар и да не бях изпитал вкуса на този прах.

Главата ми се въртеше. Седнах. Мозъкът ми представляваше пълен хаос. После съзнанието ми се просветли и разчлени, сякаш гледах във вдлъбнато огледало. Държанието му сякаш се бе изменило — беше станал някак нервен и припрян. Извади часовника си и направи гримаса.

— Единайсет и седем! А тази нощ трябва... Седем... двайсет и пет. Господи! Трябва веднага да тръгна! — Извика да плати сметката и захвана да се мъчи с палтото си. Чевръсти келнери се притекоха на помощ. В следващия момент му пожелавах лека нощ през платнената вратичка на файтона, все още с абсурдното усещане за разчлененост, като че ли... — как да го изразя? — не само виждах, но и усещах всичко сякаш през обърнат театрален бинокъл.

— Ах, този прах — каза той. Вдигна ръка към челото си. — Не биваше да ви го давам. Утре главата ви ще се пръсне от болка. Почакайте за момент. Ето. — Той ми подаде нещо малко и плоско, подобно на прахче Sei-d'itz. — Вземете го с малко вода точно преди лягане. Другото беше опиат. Само внимавайте, не преди да сте готов за лягане, нали? Ще ви прочисти главата. Това е всичко. Още веднъж да се сбогуваме — за Бъдещето!

Сграбчих набраздената, костелива ръка.

— Довиждане — каза той и по спускането на клепачите му схванах, че и той беше малко под влияние на това разтърсващо мозъка сърдечно средство.

Навярно си спомни нещо друго, защото се сепна, опипа джобовете на сакото си и извади друг пакет, този път цилиндър с размер и форма на бръсначка.

— Заповядайте — каза той. — За малко да забравя. Не го отваряйте, докато не дойда утре, но сега го вземете.

Беше толкова тежко, че за малко не го изпуснах.

— Чудесно! — отвърнах аз и той се захили през прозорчето на файтона, докато файтонджията ръчкаше коня да се събуди. Пакетът, който ми подаде, беше бял, с червени печати на всеки край и по ръба. „Ако това не са пари — казах си аз, — сигурно е платина или олово.“

Напъхах го внимателно в джоба си и със зашеметена глава се запътих към дома сред разхождащите се по Риджънт Стрийт, а след това поех из тъмните задни улички отвъд Портланд Роуд. Спомням си усещанията по време на тази разходка съвсем живо, колкото и странни да бяха те. Бях още тъй далеч, та можех да наблюдавам необикновеното си душевно състояние и да се чудя дали наистина прахът, взет от мен, бе опиум — нещо, което не бях опитвал. Сега е трудно да се опише това особено състояние на психична криза — по-скоро нещо като душевно удвояване. Както вървах по Риджънт Стрийт,

открих в себе си странното убеждение, че това е гара Уотърлу, после изпитах нелепото желание да вляза в Политехниката, както човек влиза във влак. Разтрих очи — да, това беше Риджънт Стрийт. Как да го опиша? Гледате някой добър актьор, застанал безмълвен срещу вас — изведнъж той прави гримаса и — хоп! Друго лице. Би ли било необикновено, ако кажа, че за момент Риджънт Стрийт сякаш направи точно това? Сетне, отново убеден, че това е Риджънт Стрийт, неизвестно как се оплетох в някакви фантастични спомени, които изникнаха изневиделица. „Преди трийсет години — мислех си аз — точно тук се скарах с брат ми.“ Избухнах в смях, за учудване и радост на група нощни минавачи. Преди трийсет години аз не съм съществувал и никога през живота си не съм се хвалил, че имам брат. Цялата тази история сигурно се дължеше на алкохолното ми неблагоприятно поведение, защото острото съжаление за този изгубен брат още стягаше сърцето ми. По улица Портланд Роуд лудостта ми взе друга посока. Захванах да си спомням изчезнали магазини и да сравнявам улицата с онова, което е била едно време. Обърканите, тревожни мисли са напълно разбираеми след количеството алкохол, което бях погълнал, но най-много ме озадачаваха фантазмагориите, които си спомнях и които пропълзяваха в съзнанието ми; и не само спомените, които се промъкваха в мен, но и спомените, които ми се изплъзваха. Спрях срещу Стивънс, магазина на естествоизпитателя, и напрегнах паметта си да си спомня какво общо имам с него. Мина един автобус и прозвуча точно като грохота на бързо минаващ влак. Сякаш бях потопен в някаква тъмна, далечна яма и не си спомнях нищо. „Разбира се — казах си накрая, — беше ми обещал за утре три жаби. Как ли съм го забравил?“

Интересно дали все още показват на децата преливащи се картинки. От тях си спомням една, която започваше като някакъв кльощав дух, който расте, расте и от него излиза друг дух. По същия начин усещах как някакъв призрачен комплект от нови възприятия се мъчи да изтласка моето най-обикновено същество от мен самия.

Продължих по Юстън Роуд към Тотнъм Корт Роуд, озадачен и малко поизплашен, и почти не забелязах необичайния път, по който бях тръгнал, защото обикновено пресичах направо през лабиринта на задните улици. Свърнах по Университетска, за да откроя, че съм забравил номера на къщата. Само с върховно усилие си спомних 11-А,

но дори и тогава ми се стори, че е нещо, което някаква забравена личност ми е казала. Опитах се да подредя мислите в главата си и захванах да си припомням подробности от вечерята: за нищо на света не можех да възстановя образа на моя домакин; виждах го само като смътен силует, както човек може да се види отразен във витрина, през която гледа. На неговото място обаче стоеше някакво любопитно подобие на мене самия, точно пред масата, разгорещен, с блеснали очи и доста приказлив.

„Трябва да взема онзи, другия прах — казах си аз. — Положението става непоносимо.“

Заопипвах с намерение да открия свещта и кибрита на обратната страна на коридора и се зачудих на кой ли етаж е стаята ми. „Пиян съм — казах си, — няма съмнение“ и се заблъсках слепешката по стълбата, с което затвърдих убеждението си.

На пръв поглед стаята ми се стори непозната. „Каква гадост!“, казах аз и се огледах наоколо. Изглежда, се бях попомнил от усилието и странното, призрачно качество се превърна в нещо конкретно и близко. Ето го старото огледало, с бележките ми по белтъчните вещества, закачени в единия ъгъл на рамката; старият ми всекидневен костюм, разхвърлян по пода. И все пак нещо не беше съвсем в ред. В мислите ми се промъкваше идиотското убеждение, че се намирам в железопътен вагон на влак, който тъкмо спира, че надничам през прозореца и виждам някаква непозната гара. Сграбчих твърдия ръб на кревата да добия увереност. „Сигурно е халюцинация — рекох си аз. — Ще трябва да пиша на Дружеството по психични изследвания.“

Сложих стълбчето монети на нощната масичка, седнах на леглото и се заех да събувам ботушите си. Картината на усещанията ми в момента сякаш бе нарисувана върху друга картина, която сякаш се мъчеше да пробие отдолу. „По дяволите! — казах аз. — Или полудявам, или съм на две места едновременно.“ Почти разсъблечен, набързо изсипах прахчето в една чаша и го изпих. То се разтопи и прие цвят на ярък кехлибар. Още преди да си легна, мислите ми вече бяха успокоени. Усетих възглавницата под лицето си и след това навярно съм заспал.

Събудих се внезапно от някакъв сън със странни животни и усетих, че лежа по гръб. Вероятно всекиму е известен оня неприятен емоционално наситен сън, от който със събуждането човек изведнъж се отърсва, но остава необяснимо уплашен. В устата си имах чудноват вкус, изпитвах умора в крайниците и някакво неприятно усещане по кожата. Главата ми почиваше неподвижна върху възглавницата и чаках да отmine чувството на нещо непознато и страховито, та после да задряма и заспя. Но вместо това нездравите ми усещания се увеличиха. Отначало не можах да открия нищо странно наоколо си. В стаята цареше здрач, светлината бе тъй слаба, че бе почти тъмно, а мебелите изпъкваха като неясни петна от пълна тъмнина. Взрях се над завивките.

Дойде ми наум, че някой е влязъл в стаята да задигне парите ми, но след като полежах известно време, дишайки спокойно, за да си внуша, че спя, разбрах, че е било чиста фантазия. Независимо от това неспокойната увереност, че нещо не е както трябва, продължаваше да ме сковава. С усилие вдигнах глава от възглавницата и се заозъртах в тъмното. Не можех да се ориентирам в обстановката. Оглеждах неясните форми около себе си, по-големи и по-малки тъмни петна, които означаваха пердета, маса, камина, библиотека и тям подобни. По едно време открих нещо непознато в тези тъмни форми. Да не би леглото да се е извъртяло? Оттатък трябваше да е библиотеката, а точно там сега се издигаше нещо забулено и бледорозово — то не отговаряше на библиотеката, както и да го гледах. А беше прекалено голямо, за да е ризата ми, хвърлена върху стола.

Преодолявайки някакъв детински страх, отметнах завивките и спуснах крак надолу. Вместо пода кракът ми едва достигна края на тапицерията. После седнах на ръба на леглото. До кревата ми трябваше да има свещ, а кибритът трябваше да бъде върху счупения стол. Протегнах ръка, ала нищо не напипах. Размахах ръка в тъмното, но тя се заплете в нещо тежко, което висеше, меко и плътно като плат, и то при допира прошумоля. Сграбчих го и го задърпах; оказа се, че е завеса, спусната над леглото при главата.

Съвсем разбуден, започнах да осъзнавам, че се намирам в непознатата стая. Бях изумен. Опитах да си припомня обстоятелствата от предишната нощ и този път ги открих, колкото и странно да бе, живи в паметта си: вечерята, мига, в който поех малките пакетчета,

недоумението ми дали не съм опит, бавното ми разсъбличане, хладната възглавница до пламтящото ми лице. Внезапно се усъмних. Снощи ли беше или предната нощ? Във всеки случай тази стая ми бе непозната и не можех да си представя как съм се добрал до нея. Неясните, белезникави очертания все повече избледняха и тогава забелязах, че това е прозорец с тъмната форма на тоалетно огледало на фона на слабите признаци на зората, която се процеждаше през транспарантите. Изправих се и останах изненадан от странното чувство на слабост и нестабилност. С протегнати напред треперещи ръце бавно се запътих към прозореца, като нараних коляното си в някакъв стол по пътя. С опипване минах край огледалото, което бе голямо, с красиви медни аплици-свещници, и потърсих шнура на прозореца. Такъв нямаше. Случайно хванах пискюлчето и с леко щракване пружинката вдигна транспарантите.

Озовах се пред сцена, която ми бе съвършено чужда. Нощта бе преминала, а през пухкавите сиви облаци минаваше като през филтър слабият светлик на зората. Ниско в небето облаците имаха кървавочервени очертания. Под тях всичко бе тъмно и неясно: в далечината едва се забелязваха хълмове, по-напред някаква неразличима маса от здания, които се събираха и издигаха в отделни кули, дървета като разляно мастило, а под прозореца — куп черни храсти и бледосиви пътеки. Всичко бе тъй непознато, че за миг помислих, че още сънувам. Опипах тоалетната масичка — изглежда, бе направена от някакво полирано дърво, доста майсторски изработена, — върху нея имаше малки кристални шишенца и четка. Имаше и някакъв странен малък предмет, с форма на конска подкова, с гладки, твърди краища; беше поставен в чинийка. Не можах да намеря нито свещ, нито кибрит.

Отново се извърнах към стаята. Сега, когато транспарантите бяха вдигнати, от тъмнината изникнаха слабите отблясъци на мебелите. Леглото бе огромно и със завеси, а пред камината имаше голяма бяла плоча, която блещукаше като мрамор.

Облегнах се на тоалетната масичка, затворих очи и отново ги отворих, опитвайки се да мисля. Цялата тази история бе прекалено реална, за да е сън. Бях склонен да си въобразя, че в паметта ми все още цари объркване, резултат от непознатата течност; че навярно вече съм станал наследник и внезапно съм загубил разум в момента, когато

са ми съобщили за щастливата ми съдба. Може би, ако почакам малко, нещата ще се изяснят. И все пак вечерята ми със стария Елвшам сега вече бе изключително ясна и близка. Шампанското, внимателните келнери, прахчето и питиетата — можех да се закълна, че всичко това се бе случило само преди няколко часа.

И тогава с мен стана нещо тъй дребно на вид и все пак тъй ужасно, че и сега се разтрепервам при мисълта за него. Заговорих на глас. Казах: „Как ли, по дяволите, съм дошъл тук!...“ *Гласът не беше мойт.*

Не беше мойт, беше тъничък, артикулацията бе някак слята, резонансът от лицевите ми части бе различен. После, за да си възвърна увереността, опипах едната си ръка с другата и усетих увисналите гънки на кожата, кокалестата отпуснатост на напредналата възраст. „Сигурно — казах си с оня ужасяващ глас, който не зная как се бе наместил в гърлото ми, — сигурно това е само сън!“ И сякаш неволно (тъй бързо го направих) пъхнах пръсти в устата си. Зъбите ми ги нямаше. Върховете на пръстите ми напипаха меката повърхност на един равен ред сбръчкани венци. Прилоша ми от удивление и отвращение.

Изведнъж изпитах силно желание да се огледам, да възприема начаса в пълния й ужас страхотната промяна, която бях претърпял. Затътрих се към камината и потърсих кибрит. Докато правех това, някаква лаеща кашлица задави гърлото ми и аз се вкопчих в дебелината бархетна нощница, с която се оказа, че съм облечен. Кибрит нямаше и внезапно осъзнах, че крайниците ми са студени. С подсмърчане и кашляне и може би с леко скимтене се повлякох към леглото. „Сън трябва да е — приплаках на себе си, докато се намествах, — сигурно е сън.“ Това беше старческо повтаряне. Задърпах завивките над рамената, над ушите, пъхнах съсухрената си ръка под възглавницата и реших да се успокоя и заспя. Естествено сън беше. На сутринта сънят ще е минал и аз ще се събудя здрав и пълен с енергия, готов за моята младост и учение. Затворих очи, задишах умерено и като разбрах, че още съм буден, захванах бавно да броя — знаех силата на числата.

Ала онова, което желяех, не идваше. Не можех да заспя. А убеждението за невъзвратимата действителност на промяната, която ме бе сполетяла, непрестанно растеше. Открих, че очите ми са широко отворени, силата на числата — забравена, а кокалестите ми пръсти —

върху сбръчканите венци. Наистина си бях, внезапно и без заобикалки, един обикновен старец. По някакъв неразбираем начин бях минал през живота, за да стигна до възрастта на старостта; по някакъв начин ме бяха измамили, отнемайки ми най-хубавото от моя живот, от любовта, борбата, силата и надеждата. Зарових се във възглавницата и се опитах да си внуша, че такава халюцинация е възможна. Незабелязано, но сигурно навън се развиделяваше.

Накрая, разбрал, че няма да заспя, седнах в леглото и се огледах наоколо. Смразяващата зора осветяваше цялата стая. Беше просторна и добре мебелирана, по-добре от всички други стаи, в които бях спал. Върху малка поставка в една ниша се виждаха смъртно свещта и кибритът. Отхвърлих завивките и треперейки от острия въздух на ранното утро, макар да бе лято, станах и запалих свещта. После, тъй страшно разтреперан, че капачето за угасване задрънча по свещника, се затърсих към огледалото и съгледах... *лицето на Елвшам!* Беше не по-малко ужасно, макар и вече несъзнателно да се страхувах, че ще е тъй. Беше ми се сторил физически слаб и нещастен, но видян както бе сега, облечен само с тази грозна бархетна нощница, която се спускаше свободно надолу и откриваше жилестия врат, сега принадлежащ на мене, не мога да опиша колко отчаяно немощен ми се стори той. Хълтналите страни, щръкналите опашчици бяла мръсна коса, болезнено влажните, замъглени очи, помръдващите, сбръчкани устни, долната от които разкриваше лъскавата розова вътрешност на устата и отвратителните тъмни венци. Вие, които разполагате с ума и тялото си, присъщи за нормалната ви възраст, не можете да си представите какво означаваше за мен това злодейско престъпление. Да си млад и пълен с копнежите и енергията на младостта, и да бъдеш хванат и натикан в тази тътреща се развалина, а не тяло.

Но аз се отклонявам от своя разказ. Известно време навярно съм бил стъписан пред тази промяна, която ме бе сполетяла. Беше вече ден, когато успях малко да се съвзема и да помисля. По някакъв необясним начин бях променен, макар че как без магия би могло да стане това, не мога да кажа. Докато размишлявах така, изведнъж ме озари сатанинската изобретателност на Елвшам. Ясно като бял ден бе, че както аз съм се озовал в неговата кожа, така и той се е озовал в моето тяло, тоест е приел моята сила, моето бъдеще. Но как да го докажа? Докато мислех, всичко това ми се стори, дори на мен, тъй невероятно,

че главата ми се замая и се наложи да се ощипя, да напипам отново беззъбите си венци, да се видя в огледалото и да докосна нещата около себе си, за да мога отново да застана лице в лице с фактите. Нима целият живот бе една халюцинация? Наистина ли бях Елвшам и той беше аз? Сънувал ли съм само за Идън? Съществувахе ли въобще Идън? Но ако аз бях Елвшам, трябваше да си спомня къде съм бил вчера сутринта, името на града, в който живеех, какво се е случило, преди да започне този сън. Заех се да преровя мислите си. Спомних си за непонятното удвояване на спомените ми предната вечер. Сега обаче съзнанието ми бе ясно. В мен се трупаха не някакви неуловими спомени, а само спомените на самия Идън.

„Ето как настъпва безумието!“, извиках с глухия си глас. С мъка се изправих на крака, повлякох немощните си, натежали крайници към шкафа за миене и потопих белокосата си глава в легена със студена вода. Сетне, като се избърсах, отново я потопих. Не помогна. Усещах, независимо от всичко, че съм Идън, а не Елвшам. Но Идън в тялото на Елвшам!

На каквато и друга възраст да бях, щях да се предам на съдбата си, все едно, че съм омагьосан. Но в тези времена на скептицизъм чудесата не минаваха незабелязано. Тук имаше някакъв психологически трик. Онова, което можеха да направят едно лекарство и хипнозата, сигурно би могло да се развали също с лекарство и хипноза или някакво подобно лечение. И преди се е случвало хората да губят паметта си! Но да разменяш памети, както се разменят чадъри! Изсмях се. Уви! Това не беше здрав смях, а някакво бръмчащо, старческо писукане. Представих си как Елвшам се смее на моята участ и вълна от раздразнение и гняв, необичаен за мене, овладя душата ми. Започнах припряно да се обличам с дрехите, разхвърляни по пода, и едва когато вече бях готов, разбрах, че това е вечерен костюм. Отворих гардероба и намерих по-обикновени дрехи — чифт панталони от трико и старомоден халат. Сложих си една достопочтена шапка на достопочтената глава и покашляйки от положените усилия, се затътрих към стълбището.

Трябва да е било шест без четвърт, транспарантите бяха плътно спуснати и къщата бе напълно тиха. Площадката при стълбището бе просторна, а от нея започваше широка, богато застлана с килими стълба, която водеше надолу към тъмнината на хола; пред мен една

открехната врата разкриваше писалище, въртяща се библиотечка, облегалото на кабинетен стол и чудесна колекция от подвързани книги, лавица върху лавица.

— Моят кабинет — смотолех аз и пресякох площадката. При звука на гласа ми се сетих за нещо и се върнах в спалнята, за да си сложа изкуствената челюст. Тя пасна с лекотата на отдавнашния навик. — Това е друго нещо — казах аз, като заскърцах със зъби, и се върнах обратно в кабинета.

Чекмеджетата на писалището бяха заключени. Въртящата се горна част също бе заключена. Не успях да видя никакво указание за мястото на ключовете, а в панталоните ми също нямаше нищо. Повлякох крака обратно към спалнята и пребърках официалния костюм, а сетне и всички облекла, които намерих. Нямах капчица търпение; при вида на стаята ми човек би помислил, че са влизали крадци. Не само не можах да намеря никакви ключове, ами не намерих и нито една монета, нито парче хартия — освен платената сметка от снощната вечеря.

Обзе ме страшно изтощение. Седнах и вперих поглед в дрехите, разхвърляни наляво и надясно, джобовете им извадени навън. Първият ми пристъп на лудост вече се бе стопил. С всеки изминат момент започвах да разбирам изключителната хитрост, с която врагът ми бе скроил плановете си, да съзирам все по-ясно безнадеждността на моето положение. С усилие станах и забързах отново към кабинета. На стълбището срещнах камериерката, която вдигаше транспарантите. Тя зяпна, така поне ми се стори, като видя израза на лицето ми. Затворих вратата на кабинета зад себе си и сграбчил една маша, започнах атака срещу бюрото. Тъкмо така ме завариха. Горната част на бюрото бе разцепена, ключалката — разбита, писмата извадени от преградките им и пръснати из цялата стая. В старческата си ярост бях разпилял писалките и други канцеларски принадлежности и бях съборил мастилницата. Освен това една голяма ваза над камината се бе счупила — не зная как. Не можах да открия нито чекова книжка, нито пари, нито най-бегло указание как да възвърна тялото си. Биех настървено по чекмеджетата, когато портиерът, подкрепян от две прислужнички, се нахвърли върху мен.

Това е в същност историята на моята промяна. Никой не ще повярва на безумните ми твърдения. Отнасят се с мен като с побъркан и дори в този момент съм затворен в стаята. Но аз съм нормален, съвършено нормален и за да го докажа, съм седнал да опиша подробно тази история, така както ми се случи. Питам читателя — има ли и следа от безумие в стила или начина на описание на тази история, която чете? Аз съм млад човек, затворен в тялото на старец. Но очевидният факт изглежда невероятен на всички. Естествено аз приличам на безумец за всички, които няма да повярват и на това, естествено аз не зная имената на моите секретари, на лекарите, които ме посещават, на слугите и съседите ми, на този град (независимо къде се намира), в който се озовах. Естествено аз се губя в собствената си къща и търпя всякакви неудобства. Естествено задавам нелепи въпроси. Естествено плача и викам и имам пристъпи на отчаяние. Нямам нито пари, нито чекова книжка. Банката няма да признае подписа ми, защото според мен, независимо от немошните мускули, които имам сега, почеркът ми е все още този на Идън. Хората около мен няма да ме оставят лично да отида в банката. В този град вероятно няма и банка и аз сигурно си имам сметка в някоя част на Лондон. Очевидно Елвшам е пазел в тайна името на своя адвокат от всички в къщата — нищо не мога да подразбера, Елвшам беше, разбира се, задълбочен изследовател на душевните науки и всичките ми твърдения относно този случай просто потвърждават теорията, че моето безумие е настъпило вследствие на прекалените размишления по психология. Мечти за изявата на личността, нали! Преди два дена бях здрав младеж и целият живот бе пред мен; сега съм гневен старец, раздърпан, отчаян и нещастен, който се влачи из огромния си, луксозен и непознат дом, наблюдаван, изплашен и избягван като луд от всички наоколо. А в Лондон Елвшам започва нов живот в едно мъжествено тяло, заедно с цялото познание и мъдрост, натрупани през неговите седемдесет години. Той просто открадна моя живот.

Не ми е ясно какво се е случило. В кабинета има томове с ръкописни записки, които се отнасят главно за психологията на паметта, и части от нещо, което би могло да е изчисления или шифър в символи, съвършено непонятни за мен. В някои пасажи съществуват указания за неговите занимания и с философия на математиката. Предполагам, че е пренесъл всичките си спомени, онова натрупване,

което съставя неговата личност, от този стар, овехтял негов мозък в моя; по подобен начин е пренесъл и моя в своята вече непотребна обвивка. На практика просто е разменил телата. Но как е била възможна такава размяна, е отвъд обсега на моята философия. През целия си съзнателен живот аз съм бил материалист, но тук изведнъж се появява един очевиден случай на отделянето на човека от материята.

Възнамерявам да направя отчаян експеримент. Седя тук и пиша, преди да дам ход на нещата. Тази сутрин, с помощта на един нож за хранене, който скрих по време на закуска, успях да отворя едно съвършено тайно чекмедже в това разбито писалище. Не открих нищо друго освен малко, зелено стъклено шишенце с бял прах. Около горната му част има етикетче, върху което е написана една-единствена дума: „Освобождение“. Това може би е най-вероятно отрова. Бих могъл да си представя, че Елвшам е сложил на пътя ми отрова и нямаше да се съмнявам в това, че намерението му е било да се отърве от единствения жив свидетел срещу него, ако то не беше така добре скрито. Елвшам фактически е решил проблема за безсмъртието. Ако не настъпи някой нещастен случай, той ще си живее в моето тяло, докато остарее, а сетне отново ще го захвърли, за да приеме младостта и силата на някоя друга жертва. Като си помисли човек за неговото безсърдение, с ужас се сеца за все по-нарастващия опит, който... Колко ли дълго е скачал от едно тяло в друго?... Но аз се изморих да пиша. Този прах, изглежда, се разтваря във вода. Не е лош на вкус.

Тук разказът, намерен на бюрото на господин Елвшам, свършва. Неговото мъртво тяло лежи между писалището и стола. Столът е бил блъснат назад, навярно при последните конвулсии. Разказът е написан с молив, с някакъв безумен почерк, съвсем необичайно за неговите дребни, добре изписани буквички. Остава ни да разкажем още само за два любопитни факта. Някаква връзка между Идън и Елвшам безспорно е съществувала, тъй като цялата собственост на Елвшам е била прехвърлена на младия човек. Но той не я е наследил. Когато Елвшам е извършил самоубийството, Идън е бил, колкото и да е странно, вече мъртъв. Двадесет и четири часа преди това той бил блъснат от някакъв файтон и убит на място на оживената пресечка между Гауър Стрийт и Юстън Роуд. Така че единственото живо

същество, което би могло да хвърли светлина върху този фантастичен разказ, е извън обсега на въпросите.

[1] Kümmel (нем.) — канела. Тук става дума за вид ликьор с подобен вкус. ↑

[2] Himmel (нем.) — небе. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.